

Antrasis žygis į Vilnių

Dim. mjr. Augustas Bernadišius

1941 metų karas Lietuvos kariuomenę užklupo poligonoose: vieną diviziją - Pabradės, kitą - Varėnos. Buvau 262 šaulių pulke, vadovavau sunkiųjų kulkosvaidžių ir priešlėktuvinių bei prieštankinių pabūklų būriui.

Sekmadienį, birželio 22 d. apie 8 val. pasigirdo vakarų pusėje tai retas, tai tankus bumbsėjimas. Apie 10 val. atskrido du lėktuvai su vokiečių atpažinimo ženklais ir, gana žemai nusileidę, suko ratus virš Varėnos poligono. Pasižvalgę, nei vieno šūvio neiššovę, nuskrido atgal vakarų kryptimi. Mums, karininkams, gyvenusiems nuo birželio 14 d. laidotuvių nuotaikomis (dėl ištremtų draugų), prašvito veidai, smarkiau pradėjo plakti širdys. O gal? Gal bus išsivadavimas iš košmaro ir melo pinklių?..

Pamatę pulko teritorijoje komisarą klausėme: "Matėte? Kas tai?" Numojęs ranka, net nesustodamas atsakė: "Nekreipkite dėmesio - manevrai". Iki 12 val. daugiau nebematėme nei komisaro, nei savo politrukų; visi miško gilumoj štabe lindėjo. Mes tuo metu padarėm "revoliuciją": nuėmėme juostą, žymėjusią mūsų stovyklos ribas. Išėjimas už juostos buvo vertinamas, kaip savavališkas pasišalinimas iš kariuomenės. Ruošiantis pietauti, apie 12 val. buvo įjungta "gavarilka" (garsialkalbis): kalbėjo Molotovas. Paaiškėjo. Karas.

Bataliono vadas mjr. Sperauskas įsakė kuopoms užimti miestelio ganyklose gynimosi pozicijas ir kasti apkasus. Po 4 - 5 val. valandų atvežė šovinius. Pirmiausiai juos dalino miške štabo komisarams ir politrukams. Dar prieš atvežant šovinius, atėjęs pulko vado pavaduotojas kapitonas, rusas, paėmė iš apkase įsitaisiusio kareivio lengvąjį kulkosvaidį, užsidėjo ant peties ir skubiu žingsniu nuėjo į mišką. Štai čia ir prasidėjo suirutė: suiro sulipdytos kuopos, suiro būriai. Per ryšininą gavome įsakymą trauktis į rytus. Tačiau nei vienas karininkas nė nesiruošė vykdyti šio įsakymo, nors žinojo, kad karo metu už įsakymo nevykdymą sušaudoma.

Naktį į pirmadienį praleidome kas, kaip išmanė: drąsesnieji - palapinėse, kiti - miške, dar kiti - miestelyje pas gyventojus. Pirmadienio rytą stovykla buvo pustuštė. Vienas viršila pranešė, kad daug kareivių nuėjo į Antrąją Varėną (7 km) prie geležinkelio stoties; iš ten jie bandys važiuoti namo. Trys karininkai (kpt. Jakubonis, ltn. Bernadišius, j. ltn. Gritis) nusprendė nueiti ten, kur dauguma kareivių. Antrojoje Varėnoje gatvėje, aikštelėse, kiemuose jų radome apie 500. Tai buvo pavojinga; atvykę vokiečiai galėjo pamanyti, kad jie rusai, pradėti šaudyti. Kareivius sukvietėme į aukštą akmenų tvora aptvertą, bažnyčios šventorių. Žinojome, kad liekame Lietuvoje, o, ką veiksime, turės paaiškėti. Tuo metu kitoje kelio pusėje pamatėme du karininkus su geltonais raiščiais ant rankovių. Pažinau med. mjr. Kazakevičių ir kav. kpt. Švilpą. Paaiškėjo, kad jie atvyko ieškoti pagalbos Kauno sukilėliams (kauniečiai nerimavo, kad įsiliepsnojus sukilimui, kovai su bolševikais gali neužtekti savų pajėgų). Čia pat šventoriuje įvyko pasitarimas, visi sutiko vykti į Kauną. Tačiau delegatai pasakė, kad tuojau vesti mūsų į Kauną negali, nes neturi vokiečių

leidimo. Sprendimo vykdymą atidėjome rytdienai.

Kitą dieną (antradienį) atvykęs kav. mjr. Vazonis mums paaiškino, kad Kauno sukilėliai apseisė su savo pajėgomis, o Vilnius signalizuoja apie pavojų ir prašas kuo skubiausios pagalbos. Vilniuje jau esanti maža vokiečių komendantūra, kuri reikalaujanti tuojau sudaryti civilinę valdžią, o Vilniuje tėra tik kelios dešimtys lietuvių (dauguma išsigando karo, bolševikų, todėl iš Vilniaus pasitraukė). Išliko pavojus, kad gali prasidėti plėšikavimai, žudynės, valdžią gali paimti ne lietuviai. Vilniuje turime būti būtinai šiandien, dar saulei nenusileidus, todėl privalome vykti forsutai - vos ne risčia.

Tvirtų ir pasišventusių vyrų susirinko apie 300, ir nedelsiant išžygiavom į poligoną prie Senosios Varėnos. Ten žygiui jau išsirikiavo kolona virš 1000 vyrų. Mjr. Vazonis vyrams trumpai paaiškino žygio sąlygas, prasmę ir reikšmę. Silpniesiems pasiūlyta pasilikti ir eiti į Vilnių mažomis grupėmis patogiu laiku. Majoras davė komandą iš rikiuotės išeiti komunistams, komjaunuoliams, politrukams ir žydams. Forsuotam žygiui buvo pasiryžę 600 - 800 karių, nors buvo tinkamai nepailsėję, nepavalgę. Kelio nuo Antrosios Varėnos iki Vilniaus - apie 80 kilometrų, dieną karšties apie 28 laipsnius C. Manyta, kad Vilnių per dieną pasieks gal pusė karių, tačiau kelionė vyko sklandžiai, be sutrikimų. Tik į pavakarę, kai tolumoje pasimatė Vilniaus bokštai, buvome jau taip pavargę, kad atrodė, jog mes einame, einame, o Vilnius nei kiek neartėja.

Pagaliau pasiekėme Vilniaus priemiestį. Pakelėje neliko nė vieno pasiryžėlio. Saulė dar buvo virš medžių viršūnių, kai sustojome prie Geležinkelio ligoninės. Sustojome išvargę, dulkini, burnoje girgždėjo smėlis. Kareiviai sugulė tiesiog ant šaligatvio ir siūlė iki ryto niekur nebeiti. Praeiviai stebėjosi, iš kur radosi tiek kareivių. Svarbiausia, - ne vokiečiai, ir ne belaisviai rusai. Atvykę butininkai išvedžiojo karius po jų ankstesnius dalinius: 4-am pėst. pulkui buvo paskirtos patalpos Subačiaus gatvėje, kitus nuvedė į Šnipiškės, 1-mo pėst pulko karius - į kareivines Kosciuškos gatvėje.

Kitos dienos rytą mus, karininkus, sunkiai paeinančius, užmiegotomis akimi, pakvietė burmistras, gen. št. plk. Dobulevičius. Padėjo mums, kad laiku atvykome į Vilnių, kad sutvirtinom jo, kaip burmistro, poziciją. Jis išpėjo, kad mieste karo stovis, naktį vaikščioti negalima. Paaiškino, kad mes miestą saugosim nuo padugnių tik dieną. Pranešė, kad mieste yra nedidelis būrelis, labai šaunių ir ištikimų vyrų, sukilėlių.

Nuo ryto iki vakaro vaikščiojome nuo geležinkelio stoties iki Karininkų ramovės (dabar centrinis knygynas), nuo Aušros Vartų iki Katedros. Vilniečiams atrodė, kad Vilniuje labai daug Lietuvos karių. Jų dar padaugėjo gal iki trijų tūkstančių, kai grupėmis per dvi dienas atėjo likusieji.

Vokiečiai, matydami tiek jaunų vyrų, siūlė eiti į jų kariuomenę. Tačiau šiuo siūlymu niekas nesusigundė. Gąsdino, kad Lietuvos kariams taikys sąlygas, kaip rusų belaisviams. Kariai neišsigando. Tuomet pavedė lietuviams organizuoti savisaugos batalionus. Vilniuje susikūrė net keli savisaugos batalionai. Tačiau dauguma karių nesutiko stoti į šiuos batalionus, stengėsi vykti namo. Netrukus jiems pavyko tai padaryti.

Liko džiaugsmas, kad tūkstančiai rinktinių Lietuvos vyrų nebuvo išvežti į rytus, nepateko į karo mėsmales, kad atliko pareigą sostinei Vilniui, kad padėjo Kauno ir Vilniaus sukilėliams. Liko ir liūdesys, kad Lietuva iš vieno okupanto pateko kitam, tapo karo lauku, kad ateity neišvengs aukų.